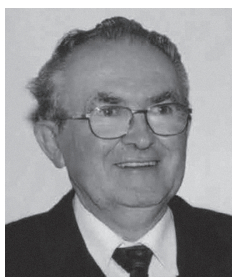

Poslovil se je profesor dr. Jože Žontar

30. oktobra 2020 je v 89. letu sklenil svojo življenjsko pot prof. dr. Jože Žontar, arhivist in zgodovinar, častni član Arhivskega društva Slovenije. Profesorju Žontarju gre nedvomno mesto prvega poklicnega strokovnjaka za moderno arhivistiko pri nas. Odločilno je vplival na oblikovanje temeljev in razvoj slovenske arhivistike, obenem pa s širino svojih raziskav segel na različna področja zgodovine.

O vsestranskem delu profesorja Žontarja lahko preberemo v številnih prikazih: Janša–Zorn, Olga: Jože Žontar – šestdesetletnik, *Kronika* 41, 1993, št. 1, str. 32–33; Umek, Ema: Dr. Jože Žontar – šestdesetletnik. *Arhivi*, 1992, letnik 15, številka 1/2, str. 145–149;

Vifan, Sergej: Jože Žontar – šestdesetletnik. *Zgodovinski časopis* 46, 1992, št. 2, str. 255–258; Zbornik ob sedemdesetletnici dr. Jožeta Žontarja. *Arhivi* 25, 2002, št. 1, 304 str.; Umek, Ema / Košir, Matevž: Dr. Jožetu Žontarju ob življenjskem jubileju. *Arhivi*, 25, 2002, št. 1, str. 1–4; Kopač, Janez: Dr. Jože Žontar, direktor Zgodovinskega arhiva Ljubljana : (1972–1992) *Arhivi*, 25, 2002, št. 1, str. 11–18; Anžič Sonja: dr. Jože Žontar – osemdesetletnik. *Kronika* 60, 2012, št. 1, str. 149–152; Žumer, Vladimir: Prof. dr. Jože Žontar, arhivist in zgodovinar, – osemdesetletnik. *Zgodovinski časopis*, 66, 2012, št. 3/4; Kopač, Janez / Košir, Matevž: Dr. Jožetu Žontarju ob osemdesetletnici. *Arhivi*, 35, 2012, št. 2; Hodnik, Mira: In memoriam Jože Žontar (1932–2020). *Arhivi* 43, 2020, št. 2, str. 494–497; Zapis v Enciklopediji Slovenije, Slovenskem biografskem leksikonu ter na več spletnih straneh ob smrti prof. dr. Jožeta Žontarja: Arhiva Socialistične Republike Slovenije, Arhivsko društvo Slovenije, itd.

Jože Žontar se je rodil 15. marca 1932 v Kranju, kjer je obiskoval gimnazijo in maturiral leta 1950. Sledil je družinski tradiciji in se zapisal zgodovini iz katere je diplomiral leta 1955. To je bilo tudi leto, ko se je zapisal tudi arhivistiki, saj se ji je posvečal vse od prve zaposlitve v tedanjem Državnem arhivu Ljudske Republike Slovenije. Tako pri študiju, kot pri svojem delu je bil zavzet in temeljit ter je že med študijem dvakrat prejel študentsko Prešernovo nagrado za seminarski deli. V državnem arhivu je bil organizator tako imenovane zunanje službe arhiva in je v obdobju, ko je arhiv začel dobivati prve organizacijske enote, postal tudi njen vodja.

Enota je bila zadolžena za tesnejše povezave arhiva z imetniki oziroma ustvarjalci arhivskega gradiva. Pomemben pečat je dal pripravi vodnika po arhivskem gradivu Državnega arhiva in zlasti Vodnika po arhivih Slovenije. Žontar je bil motor te obsežne akcije, ki se je končala v začetku leta 1966. Kot tajnik in nato tudi predsednik pa je bil zelo aktiven še v Društvu arhivarjev Slovenije, kot se je do leta 1966 imenovalo Arhivsko društvo Slovenije. Šestdeseta leta so bila obenem leta intenzivnega Žontarjevega sodelovanja v Zvezi društev arhivskih delavcev Jugoslavije, prav tako v uredništvu jugoslovanske strokovne revije *Arhivist*, tesno je sodeloval s tedanjim direktorjem Arhiva Jugoslavije Franjem Biljanom, uveljavljal pa se je tudi v mednarodnem merilu. Skupaj s Sergijem Vilfanom sta pripravila prvi republiški zakon o arhivskem gradivu in arhivih, ki je bil sprejet leta 1966. S tem zakonom se je začelo sistematično urejanje dejavnosti arhivov pri nas. Žontar je nato sodeloval pri pripravi vseh slovenskih arhivskih predpisov v 20. stoletju: podzakonskih aktov, noveli arhivskega zakona iz leta 1973 ter pri zakonu leta 1980, ki mu je sledil nov zakon pravnega urejanja dejavnosti arhivov v podzakonskih in izvedbenih predpisih. Žontarjeva zavzetost in njegovo poznavanje mednarodnega arhivskega prava pa je bilo še posebno pomembno pri pripravi arhivskega zakona leta 1997. Zakon je sledil novim izzivom, ki so jih prinesli osamosvojitve in demokracija. Čeprav pri najnovejših arhivskih predpisih Žontar ni več sodeloval, pa njegova dediščina na področju arhivske zakonodaje ostaja nepogrešljiva, saj tudi trenutno veljavni arhivski zakon iz leta 2006 v precejšnjem delu sloni na določbah arhivskega zakona iz leta 1997.

Februarja 1972 je v tedanjem Mestnem arhivu Ljubljana prevzel ravnateljstvo. To je bilo delovno zelo intenzivno obdobje, ki je trajalo več kot 20 let. Žontar je izoblikoval koncept strokovnega, geografskega in kadrovskega razvoja arhiva. Mestni arhiv je prerasel v največji regionalni arhiv v Sloveniji, zato se je konec junija 1973 ob njegovih velikih naporih preimenoval v Zgodovinski arhiv Ljubljana. Območje njegovega delovanja se je razširilo na celotno osrednjo Slovenijo, arhiv pa je dobil tudi več delovnih enot zunaj Ljubljane. Zgodovinski arhiv Ljubljana je pod Žontarjevim vodstvom dosegel vidne rezultate. V prvem desetletju njegovega ravnateljstva se je v Zgodovinskem arhivu Ljubljana močno razmahnila t. i. zunanja služba, to pa je močno pospešilo prevzemanje arhivskega gradiva. Med njegovim ravnateljstvom v Zgodovinskem arhivu Ljubljana sta izšla kar dva obsežna vodnika po fondih in zbirkah. To je bilo toliko lažje, saj je pri pripravi vodnikov imel bogate izkušnje iz šestdesetih let. Zgodovinski arhiv Ljubljana je kot prvi med splošnimi slovenskimi arhivi uredil mikrofilmski laboratorij s tedaj najnovejšo koračno mikrofilmsko kamero. Bil pa je tudi med prvimi, ki so se navduševali nad računalniško obdelavo arhivskega gradiva. S svojo strokovno in organizacijsko kompetentnostjo je Zgodovinski arhiv Ljubljana visoko pozicioniral. Njegove direktorske ambicije bi verjetno segle še višje, na mesto direktorja Arhiva Socialistične Slovenije, a za kaj takega ni imel politične podpore.

Vzporedno je postavljala teoretične temelje arhivistike na Slovenskem. Že leta 1973 je skupaj s prof. Vilfanom pripravil prvi priročnik iz arhivistike. Sodeloval je pri številnih publikacijah, ki jih je pripravilo Arhivsko društvo Slovenije. Sodeloval

je tudi pri pripravi priročnika za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom (1984), ter pripravil učbenik iz arhivistike (1984). Kljub obilju opravil v arhivu je leta 1977 tudi doktoriral ter v naslednjih letih skupaj z Arhivskim društvom Slovenije in Skupnostjo arhivov Slovenije dosegel, da je bila arhivistika uvedena kot študijski program Filozofske fakultete v Ljubljani. Na oddelku za zgodovino je bil leta 1978 habilitiran za docenta in od leta 1978/79 predaval arhivistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1985 je bil izvoljen za izrednega in leta 1990 za rednega profesorja za arhivistiko.

Vsa leta službovanja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je bil dr. Jože Žontar zelo aktiven tudi v Arhivskem društvu Slovenije, pa tudi v strokovnih stanovskih organizacijah tedanje države in pri mednarodnem arhivskem svetu. Bil je dopisni član mednarodnega arhivskega časopisa *Archivum* (1968–1972), od šestdesetih let dalje je sodeloval na številnih mednarodnih konferencah, posebno vidno mesto pa je imel tudi kot član sekcije za šolanje pri Mednarodnem arhivskem svetu od leta 1988, kjer je zastopal t. i. Vzhodno Evropo.

Svoje plodno službovanje in ravnateljevanje v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je končal 1. aprila 1992, ko se je odločil, da se do upokojitve ponovno zaposli v Arhivu Republike Slovenije. Kot vodja »matične službe« je prispeval k širjenju in poglobljanju arhivskih teoretičnih in praktičnih vprašanj, kot npr. sistematični obdelavi zgodovine sistemov poslovanja s spisi v Sloveniji.

Osebna bibliografija prof. Žontarja obsega okoli 150 enot. Največ njegovih prispevkov je posvečenih arhivistiki; večkrat je pisal o organizaciji arhivov, o pravni zaščiti in arhivski zakonodaji, o strokovnih problemih arhivske stroke. Poleg zelo pestre dejavnosti v zvezi z arhivi, se je kot zgodovinar ukvarjal s proučevanjem strukture sodnih in upravnih organov pri nas skozi zgodovino. Posebno dobro je bilo njegovo poznavanje upravnih in sodnih reform, zlasti v 18. in 19. stoletju. Obširno je ta vprašanja obravnaval v disertaciji in v vrsti razprav o upravi in sodstvu na Kranjskem. Rezultat Žontarjevih prizadevanj in njegovega uredniškega dela je tudi vsestransko uporabna publikacija »Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorski in Štajerski do leta 1918« (izdana trojezično leta 1988). Poleg upravne zgodovine pa je ostal zavezan tudi krajevni zgodovini mesta Kranja in okolice. Uredil je ponatis dela svojega očeta dr. Josipa Žontarja *Zgodovina mesta Kranja* (1982), ki ga je dopolnil z razpravo *Novejša dognanja o zgodovini Kranja in njegovega območja*. V spomin na očeta je organiziral simpozij in uredil zbornik z naslovom *Življenje in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva*, ki sta ga v sozaložništvu izdali *Zveza zgodovinskih društev Slovenije* in mestna občina Kranj (1996).

Pomembno, je bilo tudi Žontarjevo uredniško delo pri revijah, zbornikih in priročnikih. Poleg *Arhivista*, kjer je bil glavni in odgovorni urednik (1968–1972), je bil odgovorni urednik *Kronike* (1972–1979), uredil je zbornik *900 let Kranja* in štiri *Kranjske zbornike* (1970–1985), dalje *Vodnik po arhivih Slovenije* (1965), *Arhivsko tehniko* (1972) ter že omenjeni večjezični priročnik (1988), sodeloval je pri *Riječniku arhivske terminologije* (1972). Krajše obdobje je bil še glavni urednik publikacije *Arhivi* (1992–1994). Eno od zelo odmevnih del, ki poudarja

pomen arhivov in arhivskega gradiva, katerega pobudnik in urednik je bil dr. Žontar, je bila monografija z naslovom »Dokumenti Slovenstva« (1994). Bil je predsednik sekcije za krajevno zgodovino Zgodovinskega društva za Slovenijo (1976–1982), nekaj časa tudi podpredsednik Zveze zgodovinskih društev Slovenije (1982–1984).

Za posebne dosežke v kulturi je leta 1979 prejel Župančičevo nagrado, Zgodovinski arhiv, ki ga je vodil, pa je takrat prejel državno priznanje za delo. Kot priznanje za sodelovanje pri urejanju Kranjskih zbornikov je Žontar leta 1985 prejel veliko plaketo Občine Kranj. Leta 2002 je kot prvi prejel Aškerčevo nagrado, ki jo za življenjsko delo v arhivistiki podeljuje Arhivsko društvo Slovenije.

Leta 1999 se je upokojil, leta 2000 pa je prenehal tudi redno predavati na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Tudi po upokojitvi je objavil številne poglobljene znanstvene razprave, ki se dotikajo od arhivistike do upravne in krajevne zgodovine. Tu pa naj omenimo le monografije: Stavbenik Josip Slavec ob stoti obletnici rojstva (2001) (skupaj z Majdo Žontar), Arhivska veda v 20. stoletju (2003), Kaznovana podjetnost, kranjski trgovec in industrialec Franjo Sire (2005).

Delo prof. Žontarja na različnih področjih, posebno še tisto, ki je zaznamovalo arhivistiko, organizacijo in delo slovenskih arhivov bo ostalo trajno zapisano. Prav tako bo ostal s svojo doslednostjo in dobrohotnim značajem v lepem spominu številnih arhivskih in drugih sodelavcev, prijateljev in sorodnikov, ki smo sicer upali, da bomo lahko skupaj z njim praznovali njegovih devetdeset let, a je žal epidemija koronavirusa zaključila njegovo bogato življenjsko pot.

Matevž Košir